

Jak si domyslet, co u Havla není

9. 1. 2010 Magazín Víkend DNES str. 42 Recenze

Jakub Jirsa Knihovna Václava Havla

O významu Václava Havla jakožto disidenta, dramatika a polistopadového politika není většinou pochyb. MNOHEM SPORNĚJŠÍ však zůstává dosavadní nedokončený Havlův intelektuální a filozofický odkaz. Krátké studie teologa a religionisty Milana Balabána a literárního historika Martina C. Putny mapují oblast Havlova myšlení, která se dotýká víry, resp. spirituality. Dvě knihy o (zdánlivě) stejném tématu ke komparaci přímo vybízejí, avšak čtenář brzy zjistí, že ke skutečnému porovnávání toho příliš nenabízejí. Každá k tématu přistupuje po svém a dospívá ke svým vlastním závěrům. Balabán představuje detailní interpretaci několika pasáží z Dopisů Olze, Putna ji obkládá širším kontextem – jak myšlenkovým, tak historickým – a pasáže, které Balabán rozebírá, pouze cituje či jimi doprovází mnohé fotografie.

Kde je Jiří Němec?

Milan Balabán interpretuje Havlovu víru jakožto vztaženost k „absolutnímu horizontu“ či „smyslu všeho bytí“. Dopisy Olze podle něj zachycují, jak „k vězněnému dramatikovi pronikal hlas bytí“ (s. 53). Samotný „hlas bytí“ by však Havlovi na Ruzyni či na Borech asi moc nepomohl, pokud by na sebe již nebral konkrétnější podobu. Avšak Balabán neinterpretuje každodenní projevy víry či dobré vůle. Pečlivě prochází obecná a teologicky závažná témata, jako je naděje, hřích, dialog a problém Písma a obecně kodifikace víry. Havlovu fascinaci Heideggerovým pojmem bytí a konceptem lidské existence v širším horizontu světa pak Balabán interpretuje téměř jako křesťanský postoj, ve kterém bytí splývá s posvátnem.

U Balabána je patrné, že píše nejen teologickou interpretaci, ale i příběh člověka, příběh svého milého přítele a pracuje s těmi myšlenkami, které jsou pro něj samotného nejpodstatnější. Víru podle něj Havel chápe jakožto „existenciál“, jako přirozenou součást lidského života a zároveň jako výzvu, které je možné dostát, nebo také nedostát. Z Balabánova textu je patrné, že Havel setrvává v mezích Heideggerovy filozofie z období Bytí a času, do které chvílemi probleskuje tu Emmanuel Lévinas, tu Martin Buber, tj. židovští filozofové, jejichž myšlení klade důraz na (etickou i metafyzickou) roli druhého, ať už se jedná o člověka či Boha. Podobné kurikulum čekalo mnohé tuzemské posluchače filozofie i v devadesátých letech právě díky přetrvávání vlivu, který působil již na Václava Havla.

Zůstává sporné, nakolik Havel dané myslitele skutečně četl a studoval. První sešity s překladem Bytí a času se objevují až začátkem osmdesátých let. Spíše mu byla tato znalost zprostředkována ať už Janem Patočkou, Jiřím Němcem či jeho přáteli z okruhu tzv. Kampademie, kterou zmiňuje Martin C. Putna. Naopak o zásadní roli Jiřího Němce nehovoří ani jeden z autorů.

K Bohu, od boha Putnova studie představuje Havla jakožto pokračovatele odkazu T. G. Masaryka a Havlova otce Václava M. Havla. Tímto odkazem je snaha překonat nejen pámbíčkářství, ale i příliš konkrétní podobu náboženské víry asociované především s katolicismem. Výsledkem má být idea „náboženské lidskosti“ (s. 19), jakási odkouzlená podoba víry a náboženství, které má své kořeny v unitářsko-univerzalistické církvi, jejíž členkou byla Charlotte Garrigue-Masaryková, a v zednářství; Václav M. Havel byl totiž členem lóže. Krátkou kapitolku Putna věnuje i vlivu Otokara Březiny, Walta Whitmana a Josefa Šafaříka, jejichž myšlenky jsou předmětem několika statí z Havlova mládí.

Hlavní vliv na Havla však podle Putny měla tzv. Kampademie, intelektuální sdružení scházející se v bytě budoucího rektora UK Radima Palouše na pražské Kampě. V tomto prostředí se mísily filozofie, přírodní vědy a náboženství a Putna toto společenství představuje jako skutečného adresáta Dopisů Olze, které se tak stávají intelektuální výměnou, z níž však doposud neznáme celou jednu polovinu (tj. dopisy Kampademie Havlovi do vězení). Putnův Havel je především vyznavačem myšlenky „tolerance, porozumění druhému, pomoci bližnímu“ (s. 63). A Havlovo občasná veřejná dovolávání se Bohu chápe jakožto společenský rituál, nikoli jako explicitní odkaz k „absolutnímu horizontu“.

Zatímco tedy Balabán představuje Havla jakožto myslitele, který je nakročen na cestě ke křesťanskému Bohu a pouze nechce či neumí udělat poslední krok, podle Putny Havel naopak vědomě směřuje od jakékoli konkrétní podoby boha. Každý z interpretů tak předkládá v mnohém svůj vlastní obraz Havlovy víry. Oba zřejmě vkládají do Havlových textů více, než tam skutečně je – nicméně u obou je (paradoxně) možné, že dořikávají přesně to, co Havel myslel. Jak se má čtenář rozhodnout, který Havlův obraz je ten pravý, nebo zda tato dvě pojetí víry spolu žijí u Havla nějak vedle sebe? Těžko říci, Havel – na rozdíl od Masaryka či Patočky – nebyl akademickým filozofem; dramatik píše jinak než univerzitní profesor a jeho texty je nutné také jinak interpretovat (např. formou

literárního rozboru). Obě studie nakonec staví čtenáře před otázku, co ještě lze z Havlových textů skutečně vyčíst, zda jsou skutečně natolik obsažné a hluboké, aby umožnily rekonstrukci Havlova pojetí víry. *

O knihách Víra (u) Václava Havla: Noetický sestřih Havlových Dopisů Olze Milan Balabán. OIKOYMENH, Praha 2009, 58 stran, doporučená cena 98 korun. Spiritualita Václava Havla Martin C. Putna. Knihovna Václava Havla, o.p.s., Praha 2009, 85 stran, doporučená cena 129 korun.

Foto popis| CENA PRO PARŤÁKA Z KAMPADEMIE Filozof a biolog Zdeněk Neubauer během obřadu, při němž se stal prvním laureátem ceny nadace Vize 97, Praha 5. října 2001. Neubauerův vliv na Havla Putna ve svém textu nejednou připomíná.

Foto autor| FOTO: MAFA - DAVID NEFF

O autorovi| Autor přednáší na FF UK